



**“İŞGAL ALTINDAKİ KIRIM’DA İNSAN HAKLARI
İHLALLERİ ve RUSYA FEDERASYONU’NDAKİ
GENEL İNSAN HAKLARI İHLALLERİ HAKKINDA”**

RAPOR

Hazırlayan

**KIRIM TÜRKLERİ KÜLTÜR ve YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
GENEL MERKEZİ**

Ankara

10 Aralık 2018

SUNUŞ

Kırım'ın 2014 yılı Şubat ayında Rusya Federasyonu tarafından işgalinden bu yana yarımada yaşadığımız dünya üzerinde insan hakları ihlallerinin en çok yaşandığı coğrafya haline gelmiştir.

Tarihî süreç boyunca iki buçuk asırdır Rusya rejimleri tarafından gerçekleştirilen baskılar, katliamlar ve sürgünleri hafızasında canlı olarak tutmakta olan Kırım Tatarları, Rusya Federasyonu'nun uluslararası hukuku çiğneyerek gerçekleştirdiği işgale toplu olarak karşı çıkmış, Kırım'ın Kremlin rejimi tarafından oldu bitti ile yutulmasına direnç göstermeye işgalin ilk gününden itibaren başlamıştır. Rusya Federasyonu bu direnişe karşı baskı ve yıldırma siyasetini derhal uygulamaya sokarak hemen her gün ve her an Kırım'da insan haklarını ihlal etmektedir.

Kırım'la ilgili yayın organlarına sürekli olarak düşen insan hakları ihlallerine dair bu olaylar bugün itibarı ile insanlığa karşı suçlar kategorisine girmektedir.

Birleşmiş Milletler, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği organları, uluslararası insan hakları örgütleri ve Kırım Tatarlarına ait sivil toplum kuruluşları tarafından defalarca raporlanan ve kınanan bu insan hakları ihlalleri, elinizdeki bu çalışmada bilgi notu niteliğinde mümkün olduğunca özetlenerek bir kez daha bilgilerinize sunulmaktadır.

Bu çalışmada Kırım Tatar Millî Meclisi¹ başta olmak üzere KırımSOS,² Kırım Tatar Kaynak Merkezi,³ Amnesty International ve UNESCO'nun yayınlamış olduğu Kırım'da insan hakları ihlallerine dair raporlar kaynak olarak alınarak derlenmiş ve özetlenmiştir. Söz konusu Raporların tamamına ilgili kuruluşların internet sitelerinden erişim mümkün olup, okuyucu kolaylığı ve erişilebilirlik açısından bu özet raporun hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Bu çalışmayı hazırlayan Derneğimiz Genel Başkan vekili ve Dünya Kırım Tatar Kongresi Genel Sekreteri Av. Namık Kemal Bayar'a ve Araştırmacı Yazar Roza Kurban'a teşekkür ederiz. Hususen bu çalışmada bugüne kadar Türk ve dünya kamuoyunda pek fazla yer bulmamış Tataristan Cumhuriyeti'deki insan hakları ihlallerine de yer vermek Kazan Tatarı dost ve kardeşlerimize vefa borcumuzu edanın bir başlangıcı olmuştur.

Saygılarımızla,

**Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği
Genel Merkez Yönetim Kurulu**

¹ Kırım Tatar Millî Meclisi, <http://qtmm.org/en> .

² KırımSOS, <http://krymsos.com/en/> .

³ Kırım Tatar Kaynak Merkezi, <https://ctrcenter.org/en> .

I. Kısa Tarihçe

Kırım yarımadası ve İdil-Ural bölgesi, Hunlar ve İskitler dönemlerinde Türk kavimlerinin yerleşerek vatan haline getirdikleri topraklardır. Hunlar, İskitler, Hazar ve Kıpçak devletlerinin ardından kurulan Ulu Orda (Altın Ordu) İmparatorluğu döneminde tamamı ile müslümanlığı kabul etmiştir.

Ulu Orda İmparatorluğunun dağılmasının ardından Kazan ve Kırım Hanlıkları, Kasım ve Astrahan Hanlıkları ile birlikte imparatorluğun varisi olarak bu coğrafyada hüküm sürmüştür. XVI. asrın başlarından itibaren genişlemeye başlayan Rus Çarlığı ilk kez 1552 yılında Kazan Hanlığı'nı yıkarak işgal etmiştir. Rus Çarlığının Kazan'dan sonraki hedefi Kırım olmuş ve 1783 yılında Kırım Hanlığı da Rusya tarafından işgal edilmiştir.

Bu tarihlerden sonra her iki coğrafyada yaşananlar asimilasyon ve Ruslaştırma politikalarının etkinliği ile bir katliamlar, zorla göçler, baskılar ve sürgünler tarihidir. 1552'de Kazan ve İdil-Ural bölgesinde, 1783 yılında Kırım'da başlayan Ruslaştırma hareketleri sayıları milyonlarla ifade edilen insanın katledilmesi, yurtlarından zorla göç ettirilmesi, sürgün edilmesi ya da mahkûm edilmesi ile sonuçlanmıştır.

Tarihi süreç çerçevesinde vurgulamaya çalıştığımız bu uygulamaların ortak özelliği Moskova'da rejim değişse de Rus olmayan halklara ya da rejim muhaliflerine karşı yapılan baskıların aynı olmasından ibarettir.

II. Sovyetler Sonrası Durum

Sovyetler Birliğinin 1991 yılında yıkılmasının ardından birliğe bağlı ülkeler ardi ardına bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Bağımsızlıklarını ilan eden devletlerin sınırları da Birleşmiş Milletler ve diğer devletler tarafından tanınarak hukuki ve siyasi güvence altına alınmıştır. Kırım yarımadası bu dönemde Ukrayna devleti sınırları içinde kalmış ve bu sınırlar Birleşmiş Milletler Ana Statüsü ve 1994 yılındaki Budapeşte Memorandumu ile güvence altına alınarak aralarında Rusya Federasyonu'nun bulunduğu bazı devletler tarafından garantörlük sağlanmıştır.

Aynı yıllarda Kırım'ın yerli halkı Kırım Tatarları, 18 Mayıs 1944'te topyekûn sürgün edildikleri vatanları Kırım'a geri dönme gayreti içindedir ve 1991 yılında II. Kırım Tatar Millî Kurultayı'nı toplayarak Kırım Tatar Millî Meclisi'ni seçmiştir. Bu iki organ Kırım Tatar halkının özyönetim organları olarak halen çalışmaktadır.

Tataristan ise 1994 yılında bağımsızlığını ilan etti ise de aynı yıl Rusya Federasyonu'na bağlanarak Tataristan Federe Cumhuriyeti olarak bugün varlığını devam ettirmektedir.

III. 2014 İşgalinin Kısa Değerlendirmesi

Birleşmiş Milletler Ana Statüsü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Antlaşması ve Helsinki Nihai Senedi, bir ülkenin başka bir ülkeye ait toprağı herhangi bir yolla işgal etmesini açıkça yasaklar ve bunu hukuksuz bir eylem olarak tanır.

Rusya Federasyonu, 27 Şubat 2014 tarihinde gerçekleştirdiğı askeri bir eylemle bu uluslararası sözleşmeleri alenen çiğneyerek Ukrayna devletinin bütün dünya devletleri ve uluslararası kuruluşlarca tanınmış sınırları içinde olan Kırım yarımadasını işgal etmiştir. Bu eylem bahsi geçen uluslararası antlaşmalar meyanında var olan hukukun açıkça ve kabaca ihlal edilmesidir.

Keza Rusya Federasyonu, 1994 Budapeşte Memorandumu ile garantörü olduğı Ukrayna devletinin toprak bütünlüğünü, kendi garantörlük taahhüdünü yok sayarak bu hukuksuz eylemi gerçekleştirmiştir.

Bu işgal eyleminin bizatihi varlığı ve kendisinin tek ve doğru tanımlaması “uluslararası suç”tur.

IV. Kırım’da Raporlanan İnsan Hakları İhlalleri

a) Siyasi Haklara ve Siyasi Temsile Yönelik İhlaller

Kırım Tatarları, 18 Mayıs 1944 tarihinde topyekûn sürgüne gönderildikleri yerlerden 1989 yılından itibaren Kırım’a dönmeye başlamıştır. 1991 yılında Kırım Tatar halkı her bin kişiye bir milletvekili seçerek II. Kırım Tatar Millî Kurultayı’ni toplamıştır. Kırım Tatar halkının parlamentosu niteliğinde olan Kurultay, daimî toplanan bir parlamento değil; dönemsel olarak toplanan bir parlamentodur. Kurultay’ın kendi içinden seçtiğı Kırım Tatar Millî Meclisi ise daimî olarak görev yapan icra organı niteliğindedir. Her iki organ da gerek Ukrayna devleti gerekse uluslararası kuruluşlar tarafından Kırım Tatar halkının özyönetim organları olarak tanınmıştır.

Rusya Federasyonu, Kırım’ın işgalinin sonrasında Kırım Tatar Millî Meclisi’nin yasaklanmasına yönelik bir dava açarak yapılan yargılama sonrasında Meclis’in kapatılmasına ve faaliyetlerinin yasaklanarak tüm malvarlığının müsaderesine karar vermiştir.

Birleşmiş Milletler Lahey Adalet Divanı 19 Nisan 2017 tarihinde verdiğı ara karar ile Rusya Federasyonu’nun Kırım Tatar Millî Meclisi’ne yönelik yasağı iptal etmesi ve Kırım Tatarlarının millî temsil organlarına erişimlerinin önüne konulan engellerin kaldırılması yönünde ihtiyati tedbir kararı vermiştir.

Rusya Federasyonu, Birleşmiş Milletler Lahey Adalet Divanı'nın bu tedbir kararına uymayacağını açıkça ilan etmiştir.

Kırım Tatar Millî Meclisi'ne yönelik bu eylem, siyasi hakların kullanılması ve siyasi temsil haklarının kısıtlanmasına yönelik çok açık bir insan hakları ihlalidir.

b) Kırım'a Giriş Yasakları ve Sürgünler

Rusya Federasyonu, işgalin hemen ardından işgale karşı direnen Kırım Tatarlarının direncini ortadan kaldırmak gayesi ile siyasi liderlerine, toplum önderlerine karşı bir takım yasaklamalar getirerek bu kişileri vatanlarından sürgün etmiş ve Kırım'a girişlerini yasaklamıştır.

Bu kişilerin başında dünyaca tanınan Kırım Tatar Millî Meclisi eski Başkanı ve insan hakları savunucusu Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu (Mustafa Cemiloğlu) gelmektedir. Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu ile birlikte takip eden süreç içerisinde Kırım Tatar Millî Meclisi Başkanı Refat Çubarov, Meclis eski üyesi ve activist Sinaver Kadirov, Kırım Haber Ajansı Editörü ve Millî Meclis üyesi Gayana Yüksel, Kırım Haber Ajansı Koordinatörü ve Kırım Derneği Genel Merkezi Kırım Temsilcisi İsmet Yüksel (Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı), ATR Televizyonu sahibi Lenur İslam gibi isimler de Kırım'da sürgün edilerek vatanlarına girişleri Rusya Federasyonu tarafından yasaklanmıştır. İlerleyen tarihlerde Kırım Tatar Millî Meclisi Başkan yardımcıları İlmi Umerov ve Ahtem Çiygöz de Kırım'dan sürgüne gönderilmiştir.

Birleşmiş Milletler Lahey Adalet Divanı'nın 19 Nisan 2017 tarihli tedbir kararında Kırım Tatar halkının temsil organlarına ve siyasi, toplumsal temsilcilerine erişiminin engellenmesine yönelik Rusya Federasyonu karar ve uygulamaları açık bir şekilde eleştirilerek bu uygulamalar insan hakları ihlalleri arasında sayılmıştır.

c) Düşünce, İfade ve Basın Özgürlüğüne yönelik ihlaller

Rusya Federasyonu'nun Kırım'ı işgaline karşı fikir beyan etmek, sosyal medyada, basında ya da halka açık yerlerde işgali ve işgal sonrasında yapılan uygulamaları dile getirmek ve eleştirmek, Kremlin yönetiminin politikalarına karşı düşünce belirtmek, eleştirmek işgal altındaki Kırım'da ve ülkenin diğer yerlerinde “aşırıçılık” ya da “ayrılıkçılık” suçlaması ile yargılama ve cezalandırma sebebi olmaktadır.

Bu kapsamda, “Kırım Tatar Millî Meclisini kapatılması”, “26 Şubat”, “Maidan Aktivistleri”, “Oleg Sentsov”, “Vladimir Balukh”, “Ukraynalı Sabotajcılar” davaları önemli örnekler olarak yaşanmıştır. Keza, işgal sonrasında Kırım'da işgali protesto etmek için eylem

yapan, yapılan uygulamaları ve insan hakları ihlallerini eleştiren Kırım Tatarları ve Ukrainerler yapılan sözde yargılamalar neticesinde çeşitli hapis ve para cezalarına mahkum edilmiştir.

Bu başlık altında en çarpıcı insan hakları ihlalleri ifade ve basın özgürlüğüne yönelik ihlaller olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya Federasyonu, işgal sonrasında Kırım Tatarları ve Ukraynalılara yönelik olarak Kırım'da faaliyet gösteren hemen hemen bütün medya organlarını yasaklamıştır.

2014 yılından bu yana Kırım Tatar millî televizyonu olan ATR ve millî haber ajansı olarak çalışan Kırım Haber Ajansı dahil toplamda 28 medya organını yasaklamış, bunlara ait internet sitelerine erişimi engellemiş; Kırım'a yayın yapan 503 radyo ve televizyon frekansına kanunsuz olarak el koymuştur. Yayını yasaklanan ya da el konulan gazete ve dergi gibi basılı medya organlarının sayısı bu rakamlara dahil değildir.

d) Din ve Vicdan Özgürlüğüne yönelik ihlaller

Kırım'ın işgalinin hemen ardından 2014 yılı içinde yarımada'daki dini tesislere karşı Rusya Federasyonu tarafından baskınlar gerçekleştirildi. Kırım Tatarlarına ait camiler, dini eğitim kurumları emniyet güçleri tarafından kabaca gerçekleştirilen baskınlarla aramalar yapıldı ve aramalarda ele geçen bazı dini kitaplar ve eserlere Rusya kanunlarına aykırılık nedeni ile el konuldu.

2014 yılında yapılan bu baskınlar takip eden dönemde kişilere ve sivil toplum örgütlerine yönelik hale geldi. Tamamen barışçı bir şekilde dini ritüellerini ve ibadetlerini gerçekleştiren Kırım Tatarları içinde çeşitli inanç ve dünya görüşüne sahip gruplar "aşırılıkçılık" ve "İslami terörizm, radikalizm" suçlamaları ile ev aramaları, gözaltı ve tutuklamalara başlandı ve haklarında çeşitli tür ve sayıda davalar açılarak bir kısmının mahkumiyetine karar verildi. Basında ve elimizdeki Raporlarda "Hizb-ut Tahrir", "Yalta Dörtlüsü", "Kırım Müslümanları" davası olarak raporlanan bu davalarda dini inançlarını barışçıl bir şekilde yaşayan kişiler tutuklu olarak yargılanmakta ya da mahkûm edilmektedir.

Bu davalara ilişkin istatistiklere aşağıda yer verilecektir.

Kırım'da din ve vicdan özgürlüğüne yönelik ihlaller sadece Kırım Tatarlarına değil Hristiyan topluma yönelik olarak da sürmektedir. Kiev Patrikhanesine bağlı Kırım Ortodoks Hristiyanlarına ait kiliseler ve bunların malvarlıklarına yönelik baskılar da yoğun şekilde raporlanmaktadır.

e) En temel insan hakkı “Yaşam hakkı”nın ihlali

Kırım’ın işgalinden sonra en önemli gelişme en temel insan hakkı olarak belirlenen “Yaşam Hakkı”nın ihlalleri sayısında olmuştur. 2014 yılından günümüze bazıları cezaevlerinde olmak üzere 11’i Kırım Tatarı toplam 15 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu sayı sadece faili meçhul cinayetleri kapsamakta olup, soruşturulmamış kazalarda hayatını kaybeden Kırım Tatar aktivistleri ve Rus güvenlik güçlerinin baskınında kalp krizi geçirerek hayatını kaybeden ünlü Kırım Tatar insan hakları savunucusu ve aktivisti Veciye Kaşka sayıya dahil edilmemiştir.

Söz konusu cinayetlerin ortak noktası tamamının faili meçhul olması, cinayetler hakkında Rusya makamları tarafından herhangi bir soruşturma açılmaması ve cinayete kurban gidenlerin neredeyse tamamının Rusya karşıtı barışçı gösterilerde yer almalarıdır.

Kırım’da gerçekleşen “yaşam hakkı”nın ihlali vakaları, bu ihlalleri basit bir insan hakları ihlali sorunu olmaktan çıkarak doğrudan “suç” niteliğine büründürmektedir. Rusya makamları, bunları soruşturarak faileri ortaya çıkarmak yerine olayların üstünü örtmek delilleri karartmakta ve doğrudan bu suçlara iştirak etmektedir. Bireysel suç niteliğinde görülmesine çalışılan bu eylemler, esasında daha geniş kapsamlı olarak işlenmekte olan “insanlığa karşı suçun” parçaları ve aşamalarından ibaret eylemlerdir.

f) Kişisel Güvenlik ve Beden Bütünlüğü hakkına yönelik ihlaller

Kişisel güvenlik ve beden bütünlüğünün korunması hakkı İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde düzenlenmiş temel insan hakları içinde yer almaktadır. Kişinin güvenli bir ortamda yaşaması ve beden bütünlüğüne yapılması muhtemel saldırılara karşı güvencesini oluşturan bu temel insan haklarını ihlale yönelik eylemler Kırım’da dikkat çekici ölçüde artmıştır.

Bu ihlallerin en çarpıcı örnekleri, 2014 yılından sonra kaçırılan Kırım Tatarları ve Ukrainlerdir. 2014 yılından sonra yine neredeyse tamamı işgale ve Kremlin rejimine karşı aktif barışçıl eylemler içinde olan 16 Kırım Tatarı kimliği belirsiz kişilerce kaçırılmış ve bugüne kadar kendilerinden haber alınamamıştır.

Tıpkı, faili meçhul cinayetlerde olduğu gibi bu adam kaçırma suçlarına karşı da Rusya makamları tarafından ya hiç soruşturma açılmamış ya da açılan soruşturmalar kısa sürede kapatılarak üstleri örtülmüştür. Bu vakaların en dikkat çekici örneği Dünya Kırım Tatar Kongresi Genel Sekreter Yardımcısı Ervin İbragimov’un kaçırılması vakasıdır.

Aynı dönem içinde iki insan kaçırma vakası da çevredekilerin yardımları ile engellenmiştir.

Keza, insan kaçırma vakalarına ilaveten aralarında bazı Kırım Tatar Millî Meclisi üyelerinin de bulunduğu çok sayıda kişiye karşı darp ve yaralama suçu da işlenmişse de bu vakalar hakkında da bir soruşturma ya hiç açılmamış ya da açılan soruşturmalar çeşitli gerekçelerle kısa sürede kapatılmıştır.

g) Zorla Göç uygulamaları ve Demografik Değişim

Kırım Tatar Millî Meclisi verilerine göre 2014 yılından sonra 30.000'e yakın Kırım Tatarı, Kırım'daki ev ve işlerini terk ederek Ukrayna anakarasına ve diğer ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır.

İşgal sonrasında yaşanan baskılar, yukarıda yer verilen uygulamalar, korkutma ve yıldırma politikaları, milliyet ve köken nedeni ile işlerinden çıkartılmalar bu zorunlu göçün nedenidir. Bu veriler 2014-2018 yılları arasında Kırım'da yaşayan Kırım Tatarlarının %9'unun yarımadaı terk ettiğini göstermektedir.

Buna mukabil yine Kırım Tatar Millî Meclisi verilerine göre askeri personel hariç 105.000 insan Rusya Federasyonu'nun diğer bölgelerinden işgal altındaki Kırım'a iskan edilmiştir. Kremlin rejimi bu politika ile Kırım'ın demografik yapısını etnik Ruslar lehine tamamen değiştirme amacını gütmektedir.

Yine aynı dönemde doğu Ukrayna'da ayrılıkçı Rus teröristlerin başlattığı çatışmalardan ve Kırım'dan kaçarak evlerini terk etmek zorunda kalan Ukrainerlerin sayısı Birleşmiş Milletler Mülteciler Komiserliği verilerine göre 1.300.000 kişiye ulaşmıştır.

h) Eğitim Hakkı ihlalleri

Temel insan haklarından biri de her insanın eğitim alma hakkıdır. Kırım Tatarları için tarih boyunca varlığına yönelik saldırılar karşısında ayakta durabilmenin ana unsuru eğitim ve hususen millî varlığın temeli olan ana dilin korunmasıdır.

2014 yılına kadar Kırım Tatarca eğitim verilen millî okul sayısı 14'tür. İşgalden sonra bu okulların millî okul olma statüsü kaldırılmıştır.

UNESCO verilerine göre Kırım Tatar dili eğitimi verilen diğer okulların sayısı 2013 yılında 384 iken 2018 yılında bu sayı 133'e düşmüştür.

Yine UNESCO verilerine göre Kırım Tatar dili eğitimi alan öğrencilerin sayısı 2013 yılında 18.020 iken bu sayı 2018 yılında 1879'a inmiştir.

Keza aynı verilere göre Ukrainece eğitimi veren okul sayısı aynı dönemde 8'den 1'e, Ukrainece eğitim verilen diğer okullardaki sınıf sayısı 879'dan 13'e, öğrenci sayısı ise 13.688'den 172'ye düşmüştür.

Bu veriler resmî olarak açılan derslik sayılarına ait olup, esasında öğretmen, kitap ve eğitim materyali yetersizliği ya da yokluğu gibi gerekçelerle bu okulların hemen hiçbirinde Kırım Tatar dili ya da Ukrain dili eğitimi de verilmemektedir.

Verilerdeki bu dramatik düşüş bireylerin ve özellikle çocukların anadilde eğitim hakkının büyük ölçüde ihlaline çok açık bir örnektir.

i) Sosyoekonomik ihlaller

Kırım'ın işgalinin sonrasında çok sayıda Kırım Tatarı ve Ukraynalı ırk ayrımcılığına maruz kalarak işten atılmıştır. Özellikle kamu otoriteleri ve kurumlarında çalışan Kırım Tatarı ya da Ukrain sayısı neredeyse yok derecede az hale getirilmiştir.

Bu uygulama işgalden sonra Kırım'da oldukça yükselen ırkçı ve şovenist dalganın bir sonucudur. İşyerlerinde bireylerin anadilde konuşmaları, dini vecibe ve vazifelerini yerine getirmeleri engellenmekte, iş sözleşmelerinin feshedilerek işten çıkartılmalarına gerekçe gösterilmektedir.

Netice olarak, sosyoekonomik güvenceleri ellerinden alınan bireyler Kırım'ı terk etmek zorunda bırakılmaktadır.

Keza, Kırım'daki sağlık kuruluşlarında da Rusça konuşmadığı için sağlık hizmetlerinden faydalandırılmayan ve bu nedenle can kaybı ile sonuçlanan vakalar da yaşanmıştır.

Kabaca sosyal güvence hakkı olarak tanımlanan temel insan haklarının ihlali niteliğindeki bu fiiller Kırım'daki insan haklarına yönelik suçlara dair çarpıcı örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

j) Adil Yargılanma Hakkının ihlali

Kırım yarımadası çeyrek yüzyıl boyunca Ukrayna hukukuna tabi kalmıştır. Kırım Özerk Cumhuriyeti vatandaşları bu dönemde Ukrayna yargılama usulleri ve kanunlarına bağlı olarak yaşamışlardır. Kırım'ın işgali ile ülkede bu vatandaşların tamamen yabancı olduğu Rusya Federasyonu kanunları uygulanmaya başlanmıştır. Kırım Özerk Cumhuriyetinin Kırım Tatarı olsun olmasın tüm vatandaşları işgalci devlet hukukunun kanunları ve uygulamaları ile karşı karşıyadır. Rusya Federasyonu'nun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ndeki sicili dikkate alındığında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan Adil Yargılanma İlkesi'nin Kırım'da da Rusya tarafından dikkate alınmadığı örnekler oldukça yükseğe sayıya ulaşmıştır.

İşgale karşı direniş gören bireyler ve gruplara karşı Rusya makamlarınca açılan tüm soruşturma, kovuşturma ve yargılamalarda adil yargılanma hakkının açıkça ve kabaca ihlal edildiği raporlanmıştır.

Uzun gözaltı ve tutukluluk süreleri, duruşmalarda savunma ve söz hakkının kısıtlanması, kamuya kapalı duruşmalar yapılması, soruşturma ve kovuşturmalarda şüpheli ve avukatının dosyalara erişim ve inceleme hakkının kısıtlanması ya da engellenmesi, avukat ile tutuklunun görüşmesinin engellenmesi, savcılık mütalaasında istenenden daha uzun mahkûmiyetlere hükmedilmesi adil yargılama hakkının ne denli ihlal edildiğinin açık kanıtlarıdır.

Adil yargılanma hakkının çok açık ve kabaca ihlaline yönelik çok çarpıcı bir delil ise kutsal olarak sayılan savunma hakkının kısıtlanması ve savunma vazifesini yerine getiren avukatlara karşı yürütülen uygulamalardır. Kırım Tatarları hakkında açılan davalarda savunma görevini yürüten Avukat Nikolay Polozov ve Avukat Mark Feygin'in avukatlık mesleğinden çıkartılması, Avukat Emil Kurbedinov ve Avukat Edem Semedlayev ile diğer avukatların çalışma ofislerine yapılan baskınlar, bu avukatların gözaltına alınmaları adil yargılanma hakkı ihlallerine yönelik çok açık kanıt ve vakalar olarak yaşanmaktadır.

k) Gözaltı, Tutuklama ve Mahkûmiyet kararları

2014 yılından bugüne çeşitli gerekçelerle Kırım Tatarları ve Ukrainlere yönelik olarak Kırım'daki Rus emniyet güçleri ve makamlarınca gerçekleştirilen operasyonlar tam anlamı ile saldırı niteliğindedir ve doğrudan "devlet terörü" tanımına girmektedir.

Söz konusu otoriteler tarafından bayramlar ve resmî tatiller dışında gerçekleştirilen mesailerde hemen her iki günde bir Kırım Tatarları ve Ukrainlere ait evler ve işyerlerine baskın gerçekleştirilmekte, aramalar yapılmakta ve bireyler gözaltına alınmaktadır. Kırım Tatar Kaynak Merkezi verilerine göre sadece 2018 yılının 56'sı Kırım Tatarlarına ait olmak üzere 66 ev araması yapılmış, bu aramalardan sonra 51'i Kırım Tatarı olmak üzere 73 kişi gözaltına alınmıştır. 2017 yılında toplam gözaltı işlemi sayısı 286, ev araması uygulaması sayısı 63'tür. Arama ve gözaltı işlemleri sayısı 2014-2016 yılları arasında daha trajik boyutlarda gerçekleşmiştir.

Bugün itibarı ile 49'u Kırım Tatarı olmak üzere toplam 73 kişi "siyasi mahkûm" olarak Rusya cezaevlerindedir. Yapılan yargılamalar neticesinde kısa süreli hapis ve para cezası ile karşılaşan kişilerin sayısı bu verilerde yer almamaktadır.

l) Kültür Varlıklarına yönelik ihlaller

Kırım'da 1783 işgalinden sonra ayakta kalabilen ve günümüze ulaşan nadir kültür varlıklarından biri ve en önemlisi tarihi başkent Bahçesaray'da bulunan ve 2014'teki işgale kadar Kırım Tatar Millî Müzesi statüsünde olan Hansaray'dır.

2017 yılında Rus yönetimi Hansaray'da restorasyon adı altında bazı çalışmalara başlanmış ise de söz konusu tadilat çalışmalarının kültür varlıklarının restorasyonuna dair bilimsel ve teknik yöntemlere ve kurallara uyulmaksızın, eserin tarihi ve original özelliğini bozacak şekilde yapıldığı anlaşılmıştır.

UNESCO Dünya Mirası aday listesinde yer alan Hansaray'da yapılan bu tahrip edici çalışmalara yönelik mürcaatlar neticesinde UNESCO, söz konusu çalışmaların durdurulması ve yapının UNESCO uzmanları tarafından incelenmesine izin verilmesi noktasında bir rapor hazırlayarak konuyu gündemine almıştır. Ancak, Rusya Federasyonu bu konuda bu güne kadar herhangi bir adım atmamıştır.

Keza, Kırım Tatar Millî Akademik Tiyatrosu'nun yapısının ve yönetiminin değiştirilmesi de kültürel varlığa yönelik ihlallere bir başka örnektir.

m) Toplantı ve Örgütlenme Hakkına Yönelik İhlaller

İşgalden sonra en önemli yasak Kırım Tatarlarının matem günü olan 18 Mayıs 1944 Sürgününün anma merasimleri ve işgalden önce her yıl gerçekleştirilen anma mitinginin yasaklanmasıdır. Rusya Federasyonu 18 Mayıs gününü sinik bir şekilde "Kırım Tatarlarının Rehabilitasyonu Günü" olarak ilan ederek, 18 Mayıs 1944 Sürgün ve Soykırımında hayatlarını kaybedenlerin hatırası ile alay etmektedir.

Keza, Kırım Tatarları açısından tarihi önem arz eden diğer günlerin anılması, kutlanmasına yönelik toplu faaliyetler de yasaklanmıştır. Her ne kadar bugüne kadar herhangi bir soruşturma ve kovuşturma vakası yaşanmasa da cenaze ve matem zamanlarında insanların toplu halde etkinlik yapması da yasaklanmıştır.

Kırım Tatarlarının izin verilen alanlar dışında faaliyette bulunmak üzere örgütlenmeleri de yasaktır.

V. Tataristan'da Raporlanan İnsan Hakları İhlalleri

Bugüne kadar Türk ve dünya kamuoyunda yeteri kadar gündeme gelmemiş olmakla birlikte 2014 yılındaki işgalden sonra Kırım'da yaşanan insan hakları ihlalleri, haksız ve mesnetsiz yargılamalara benzer uygulamalar Tataristan Federe Cumhuriyeti'nde yıllardır süregelen insan hakları ihlallerinin neredeyse birebir aynısıdır.

Bu çalışmamızda, Rusya Federasyonu'nun esasında genelinde hüküm süren insan hakları ihlallerini örneklemek amacıyla Tataristan Federe Cumhuriyeti'nden bir kaç örneği kamuoyunun dikkatine sunmak ihtiyacı hasıl olmuştur.

Rusya'daki Türk asıllı ve diğer halklardan insanların yargılandığı suçlamalar “Milletler ve Dinler arası kin ve düşmanlığı tahrik” adı altında Rusya Anayasasının 282. maddesi ve “Rusya'nın toprak bütünlüğünü bölme” adı altında 280.maddesine dayanılarak yürütülmektedir. Davalar da siyasi ve dini davalar olarak ikiye ayrılmaktadır. Müslüman ise “terörist”; Tataristan'ın bağımsızlığından söz eden “bölücü”; Tatarlara yapılan haksızlıkları kaleme alan yazarlar “aşırılıkçı”dır. Uydurma davalar açılarak binlerce insan tutuklanmakta, yargılanmakta, hapsedilmekte ve ağır para cezasına çarptırılmaktadır. Tutukluların sayısı net olarak bilinmemekle birlikte, kayda geçen davalara bakarak tahmin yürütmek mümkündür. Sırf 2018 yılının ilk yarısında Tataristan'da terörist ve ekstrimist (aşırıcılık) suçlamasıyla 58 kişi tutuklanmış 30 kişi yargılanmıştır. Her yıl benzer suçlamayla 50 ile 80 arasında dava açılmaktadır. 3–4 ay arayla Tataristan'da terör olayları hazırlığında olma bahanesiyle en az 20 kişi tutuklanmaktadır. Son yıllarda açılan davalar arasında “Çistay Dosyası”, “Kukmara Dosyası”, “Hizbullahçılar”, “Cemaatçiler” gibi uydurma davalar bulunmaktadır.

İdil boyu bölge askeri mahkemesinde 9 kişi Rusya Federasyonu Anayasasının 205. maddesi (terör saldırısı) ile yargılanmıştır. Soruşturma 2013–2016 yılları arasında 3 yıl sürmüştür. Tutuklular kilise yakma, roket atma ve bomba yerleştirme, uçak düşürme gibi dosyalarla yargılanmıştır. Dava önce gazetecilere açık olmuş, ancak birkaç duruşma sonrası duruşmaya ne gazeteciler ne de gözlemciler alınmıştır. Dava 23 Mart 2017 tarihinde sonuçlanmıştır. Dava sonucundaki karara göre:

- 1) Marat Sabirov (1978) grubun lideri olarak 24 yıl;
- 2) Rafael Zaripov (1983) 23 yıl;
- 3) Ayrat Sitdikov (1978) 19 yıl;
- 4) Ramil Abitov (1963) 19 yıl;
- 5) Almaz Galejev (1980) 18 yıl;
- 6) Cevdet Ganeyev (1976) 18 yıl;
- 7) Ruslan Gafurov (1987) 17 yıl;
- 8) Mihail Martyanov (1991) 16 yıl;
- 9) Stanislav Trofimçik (1987) 16 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştır.

Ayrıca bu insanların cezalarını tamamladıktan sonra da belli bir süre Çistay'a girmeleri yasaklanmıştır.

9 Aralık 2017 tarihinde Asgat Hafizov, Radik Zaripov, Albert Valiullin, Timur Uzbekov, Lenar Saitov, Ruzil Davletşin, Pavel Hevronin, Azat Adiyev, Fanis Şayhetdinov, Mansur Musin, Emil Kamalov, Tahir Minnebayev gibi isimler uydurma dava sonucunda 16 yıldan 19 yıla kadar hapis cezasına çarptırılmıştır.

Rinat Nurlıgayanov (1991), Rusya İslam Üniversitesi öğrencisi, İslam Fırkası şubesini kurma suçlamasıyla 24 yıla hapsedilmiştir.

Röstem Latıypov, Müslüman Problemlerini İnceleme Derneği başkanı 22 yıla hapsedilmiştir.

Linar Vahitov, Müslüman Hukukları İçin Derneği başkanı 22 yıla hapsedilmiştir.

Yargılananlar arasında Başkurdistan Eğitim Geliştirme Enstitüsü çalışanı Aleksandr Kornev;

Doğu güreşi dünya şampiyonu Helil Mostafin,

Röstem Hemzin, Şamil Şeripov gibi isimler de bulunmaktadır.

2014 yılının Aralık sonunda Kazan Tatar milliyetçisi Rafis Kaşapov, Rusya Anayasasınının 282. maddesi 1. fıkrası ve 280. maddesi 2. fıkrası (Rusya Federasyonunu toprak bütünlüğünü bölmeye yönelik internette çağrıda bulunma) ile yargılanmış ve 3 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. 2017 yılının sonunda hapisten çıkan Kaşapov yurt dışına kaçmış ve İngiltere'den siyasi sığınma talebinde bulunmuştur. Yurt dışına kaçtıktan sonra Kaşapov'a bir dava daha açılmış ve Rusya İNTERPOL aracılığıyla tutuklayıp iade etme kararı çıkartmıştır.

Danis Sefergali Altın Ordu hareketinin lideri, sosyal paylaşım sitesi vkontakte'de 15 yazı paylaşmış, söz konusu yazılar Hıristiyanlığı aşağılama olarak algılanmış, Sefergali ektrimist olarak suçlanmıştır. Rusya Anayasasınının 282. maddesi gereği yargılanan Sefergali 3 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Duruşmada, Danis Sefergali suçlamaları kabul etmemiş ve "Ben ektrimist değilim, Tatar milletseveriyim" demiştir.

Rusya Federasyonu Anayasasınının 282. maddesi ile yargılanan ve suçlu bulunan diğer kişi Tatar milli hareketinin imamı Ayrat Şakirov (Gumar Hezret).

Müslüman oldukları için tutuklanan 14 Mart 2017 tarihli liste:

- 1) İlnar Zyalilov (1980)
- 2) Marat Tulyakov (1979)
- 3) Kamil Matiyev (1980)
- 4) Azat Gataullin (1974)
- 5) Rustem Salahutdinov

- 6) İlnaz Safiullin (1986)
- 7) Ruslan Gabidullin (1984)
- 8) Farid Kriyev (1965)
- 9) Rustem Yamaliyev (1985)
- 10) İlnar Zinnatov (1984)
- 11) Ruslan Sungatov (1977)

24 Nisan 2018 tarihli liste:

- 1) Niyaz Kamaliyev (1992)
- 2) Danil Bagautdinov (1984)
- 3) Zafar Yakupov (1984)
- 4) Niyaz Ziyatdinov (1987)
- 5) Artur Valov (1987)
- 6) Aynur Şamsutdinov (1993)
- 7) Renat Galimov (1987)
- 8) Ramil İşmeyer (1986)
- 9) Albert Safiullin (1982)
- 10) Almaz Hamdeyev (1969)
- 11) Kamil Gilmanov
- 12) Radik Yapparov
- 13) Taylar Mingazov
- 14) Fail Altınbayev.

Söz konusu siyasi ve dini tutukluların listesi avukatların belgelerine dayanarak hazırlanmıştır.

“Başkurt” derneği başkanı Fail Alçinov Başkurdistan’da tutuklanmış ve izinsiz gösteri düzenlediği gerekçesiyle 20 Kasım 2018 tarihinde 150 bin Ruble (yaklaşık 2500 Dolar) para cezasına çarptırılmıştır.

VI. Rusya Federasyonu genelinde başkaca ilginç yasaklar

1) 27 Kasım 2002 tarihinde Kazan Tatarlarının ve diğer halkların Latin Alfabesi’ne geçişi yasaklanmıştır.

2) 2007 yılının sonunda 309 nolu kanun gereği Rusya Federasyonu Anayasasından “Milli komponent (parça, kısım)” kaldırılmıştır. Bu bağlamda 2009–2010 eğitim yılından itibaren

milli okullar kapatılmış, lise mezuniyet ve üniversiteye giriş sınavları da sadece Rus dilinde yapılmaya başlamıştır.

3) 2016 yılının 24 Haziran'ında "terörle mücadele" kapsamında "Yarovaya kanunu" kabul edilmiştir. Bu kanuna göre, din adamları faaliyetlerini sadece ibadethanede yapmalıdır; evlerde- iftar vermek, dini nikâh kıydırmak, merhumları anma günleri yasaklanmıştır.

4) Rusya Federasyonu Eğitim Sisteminin 29.12.2012'de kabul edilen 273 nolu kanunda değişiklik yapılmıştır. 3 Ağustos 2018 tarihinde Putin tarafından imzalanan Rusya Federasyonu devlet eğitim standartlarında yapılan ekleme ve değişikliklere göre, Rus dili "ana dil" olarak kabul edilmiş, milli dil eğitimi 2 saate indirilmiş ve seçmeli ders haline getirilmiştir.

VII. Sonuç

Yayınlanmış olduğumuz bu Raporda Kırım yarımadasının 2014 yılında işgalinden sonra gerçekleşen insan hakları ihlallerini elimizden geldiğince kısa bir şekilde ve ayrıntıya kaçmadan özetlemeye çalıştık. Buna rağmen, yaşanan ihlallerin çokluğu ve yoğunluğu nedeni ile sayfa sayısını daha fazla kısıtlayamadık.

İlaveten, Tataristan'da son yıllarda yaşanan insan hakları ihlalleri, haksız tutuklama ve yargılamaları da okuyucunun dikkatine celb etmek, Kazan Tatar kardeşlerimize akrabalık borcumuzdu. Bundan böyle çalışmalarımıza Kırım özelinde ve Rusya Federasyonu genelinde yaşanan insan hakları ihlallerine elden geldiğince yer vermeye gayret göstereceğiz. Keza, Doğu Türkistan, Güney Azerbaycan gibi diğer tarihî Türk coğrafyalarında yaşanan insan hakları ihlallerine de somut rapor ve bilgiler geldikçe değineceğiz.

Bu oldukça kısaltılmış Raporda da görüleceği üzere gerek Kırım'da gerekse Tataristan örneğinden hareketler bugün Rusya Federasyonu'nun bir nedenle hüküm sürdüğü bütün topraklarda insan hakları sadece kağıt üzerine görünmez mürekkeple yazılmış bir "masal" niteliğindedir.

Tüm bu ihlaller alt alta toplandığında, ceza hukuku anlamında suçlar içtima etmiş ve hangi ünvan ve görevde olursa olsun faillerinin uluslararası ceza mahkemesinde yargılanmaları gerekliliği ortaya çıkmıştır.